

Alszeghy Zoltán

A SZEMÉLYISÉG KITELJESEDÉSE

Ha egy középkori kalmár valamelyik világhíres vásáron selymet akart venni, nem volt elég, ha megmondotta: adjak nekem száz rőf selymet; azt is hozzá kellett tennie, milyen rőföt ért, mert más volt a hossza a bécsi rőfnek, a flamand rőfnek, a velencei rőfnek . . .

Ilyen nehézséget lát maga előtt ma a teológus, ha azt kérdezik tőle, mit mond a hite a személyiség kiteljesedéséről. Milyen személyiségről is van szó? Arról, amit Freud írt le, amit C. G. Jung figyelt meg, amiről Sartre filozofált? A szavainknak sok jelentése van, a „személyiség” meghatározása pedig egy tucat nagy szakember kutatása során úgy változtatja a színét, mint a kaméleon.

De minden nehézségre van megoldás. A középkori vásárló kitarhatta a karját és azt mondhatta, adjak hússzor ekkorát. Mi pedig egy pillanatra kiküszöbölhetjük az eszünkéből mindazt, amit pszichológusok, szociológusok és bölcselők mondtak a személyiségről, és föltehetjük a kérdést: mit értünk a mindennapi közbeszédben ezen a szón? És mit mond a hitünk arról, amit értünk rajta?

Mert hiszen nap-nap után találkozunk ezzel a szóval beszélgetésben, újságolvasásban, és nagyon jól tudjuk, hogy mit mondanak vele. Tegyük föl, hogy azt olvassuk: „az új izlandi miniszterelnök igen markáns személyiség.” (Azért választom Izlandot, mert remélem, hogy ott nincs olvasó, akit bosszantana a példám.) Mit jelent ez az állítás?

I

1. – Mindenekelőtt nem valami egyszerű tulajdonságot emelünk ki vele, hanem sok jellegzetes jegy egységét: sajátos testalkatot (ha holnap újra látjuk a fényképét, nem tévesztjük össze a wimbledoni teniszeverseny győztesével, hanem egyszeriben felismerjük: nini, az új izlandi miniszterelnök), sajátos magatartást (mély hangon beszél, tartózkodik a szeszes italoktól, vagy fordítva, szófukar vagy fecsegő . . .), sajátos emotivitást (hevesen felpattanó vagy hidegvérű természet), sajátos gondolkozásmódot (a beszédeit általános elvek leszögezésével kezdi és abból vezeti le a javaslatát, vagy éppen fordítva, gyakorlati esetekből kiindulva keresi a megoldásokat), bizonyos ismeretek birtokát (nem mindegy, hogy a közgazdaságtan doktora, vagy bálnavadászattal foglalkozott fiatal korában), és életelveket, amelyeket az ember rendszeren nem fogalmaz meg kifejezetten, de amelyek vezetnek mindennapi elhatározásaiban.

Gondoljuk el, hogy négy orvost meghívunk, hogy vállalják el egy kórház vezetését Közép-Afrikában. Az első azt feleli: „elmegeyek, mert jól fizetnek.“ A másik: „nem bolondultam meg, hogy elhagyjam a szülőföldemet“ (szülőföldön persze nem a földet és a házakat, hanem az őt becsülő és vele rokonszenvező környezetet érti). A harmadik kész menni: „orvos vagyok, és ott csakugyan szükség van a munkámra.“ A negyedik elutasítja a meghívást: „hogyne, hogy bádogtetős barakkban lakjak és poshadt vizet igyak?“ A négy válaszban négy életforma, négy személyiség mutatkozik meg: az elsőnek a haszon a legfőbb érték, a másodiknak a közösség, a harmadiknak embertársai segítése, a negyediknek a kényelmes élet... Természetesen az is jellemző egy emberre, hogy elfogad-e egy ilyen meghívást vagy sem; de még jellemzőbb, hogy miért fogadja el, vagy miért nem.

2. — Ezzel új szempontot találtunk a „személyiség“ fogalmának meghatározására. „Sok jellegzetes jegy egységéről“ beszéltünk. Hozzá kell tennünk, hogy ezek a jellemvonások nem rendszertelenül sodródnak össze, hanem több szempontból is szerves egészet alkotnak. Az egyik jellemvonás magával vonja a másikat. Igaz, hogy a jellemtani típusok sohasem egészen merevek, mégis feltűnik, sőt meg is nevetet, ha valakinek a típusával ellenkező tulajdonságai vannak, — mint mikor egy tagbaszakadt öreg óriás a legkisebb dicséretre elpirul és vékony gyerekhangon kezd szerénykedni. De a jellegzetes vonások szerves viszonya abban is előtűnik, hogy nagyon különböző a fontosságuk a személyiség alkotásában. Koncentrikus körökben lehetne őket elhelyezni. A külső körökbe tartoznak azok, amik jellegzetesek ugyan, de a hiányuk nem vagy alig változtatná meg a személyiség azonosságát. A középen azok a jellemvonások vannak, amiknek a megváltozása elképesztené az illető személy ismerőseit, és azt mondatná velük: „mintha egészen más ember lett volna belőle!“ Visszatérve izlandi ismerősünkhöz; ha megváltoztatná a szivar-márkáját, ez meglepné néhány rajongóját, de nem volna más következménye; ha politikai elveit hagyná el, és a XVIII. sz.-ban divatos fiziokraták elméleteit akarná valóra váltani, ez közéleti pályafutásának a végét jelentené, mert választói azt mondanák, hogy ilyen bolond emberre sohase szavaztak volna; ha kijelentené, hogy ostoba volt, mikor becsületes ember módjára élt, mert az erkölcsi jónak nincs semmi jelentősége, legjobb barátai is elhagynák, és fiai szomorúan mondanák: szegény öreg, ez nem a mi apánk, akit úgy szerettünk és tiszteltünk...

3. — Változásokról beszéltünk. A „személyiség“ fogalmának harmadik összetevője, hogy változhat, fejlődhet. Vannak jellemvonások, amelyek születésünktől fogva adva vannak; vannak, amik az élmények, tapasztalatok hosszú során elválhatatlanul hozzátartoznak énünkhöz; vannak, amelyeket megszoktunk, de — ha nem is egyik napról a másikra — új élmények, állásfoglalások, elhatározások során lassanként megváltoztathatunk. Nem egyszer éppen a legmélyebb, legbensőbb életformánkat, akarva vagy nem akarva, magunk választjuk: Szent Ágoston nem született szentnek, és maradhatott volna az a bűnös, ami volt; Júdás nem született árulónak, és maradhatott volna apostol,

ami volt. A személy azonos marad léte első pillanatától a halálig, de a személyiség szakadatlanul változik, fejlődik, megszilárdul, vagy szétesik.

4. – Napról napra látjuk, hogy serdülő fiúk hogyan utánoznak egy-egy moziban látott, regényből ismert szereplőt. Otthon is, egymás között is megjátsszák a fásult vagány, a mokány farmer, a rendíthetetlen seriff alakját, nem mintha pisztolylövők vagy cowboyok akarnának lenni, hanem mert imponál nekik, hogy ezek az emberek (legalább a vásznon) igazi erős egyéniségek, és szeretnék, ha az ő még bizonytalan, ingadozó lényük is igazi személyiség volna. Ebben egészen megegyeznek nevelőikkel. A nevelő is arról beszél, hogy öntudatos dolgozót, művelt főt, jellemes embert akar faragni a reá bízott fiatalokból. Ezek a különböző célképzetek mind megegyeznek abban, hogy az igazi személyiség egy-egy konkrét formáját jelölik meg, mint a nevelés célját. Ha nem is fogalmazzuk meg ilyen formában, de mind meg vagyunk győződve arról, hogy az igazi személyiség érték, mert aki azt kialakítja magában, jobban boldogul az életben, sőt önmagában is többet ér, mint az önmagával meghasonlott, bizonytalan, elvtelen, ingadozó, egyre változó ember.

Persze nem a feltűnő, eredetieskedő, rendkívüli viselkedést tekintjük a személyiség megnyilatkozásának; akkor beszélünk személyiségről, ha a személy tulajdonságai harmonikusan összeillenek, beilleszkednek a valóság keretébe, megszilárdultak, úgyhogy akármilyen helyzetbe kerül az illető, mindig hű marad önmagához, és megfelelő módon oldja meg a külső-belső viszonyokból adódó feladatokat.

5. – Nem minden következetes, teljesen kifejlődött életforma érték, hanem csak az, ami megfelel a valóságnak. Napóleon jelentős személyiség volt, de ha egy elmebajos azt gondolja, hogy ő Napóleon, és mindenben úgy viselkedik, ahogy Napóleon viselkedett volna az ő helyében, akkor nem személyiség, hanem a karikatúrája a személyiségnek. Aki meg van győződve arról, hogy a jónak és rossznak van egy minden egyéni önkénytől függetlenül érvényes objektív mércéje, az csak az olyan embert tartja igazi személyiségnek, aki léte felépítésében számon tartja ezt a minden tapasztalaton túli, minden tapasztalatnak értelmet adó valóságot. Viszont a következetesen vallástalan ember a szenteket nem nagy személyiségnek, hanem vallásos rögeszme áldozatának látja. Mert a szent olyan ember, aki egész egyéniségét Isten felé sarkítja, és a vallástalan ember az istenfogalmat agyrémnek tekinti.

II

Ez a megállapítás már átvezet elmékedésünk második témájára: **mit mond keresztény hitünk a személyiség kifejlődéséről?**

A kérdés nem egyszerű, mert a Szentírás, a Szentatyák, az egyház tanító hivatalának dogmái nem ismerik a „személyiség“ fogalmát. A szó csak a középkori német misztikusok irataiban jelenik meg, de ott is egészen más értelemben, a Szentháromság személyeit alkotó hatékony vonatkozások megjelölésére.

Az, amit ma mondunk ezzel a szóval, voltaképpen csak a romantikában jutott be a köztudatba; Goethe mondatja Zuleikával, hogy az emberi lét legnagyobb értéke a személyiség. Egy szűk látókörű biblicizmus ezzel befejezettnek is tekintené a kutatást, megállapítva, hogy az Isten szava semmit sem nyilatkoztat ki erről a mai ember számára olyan fontos fogalomról. De ha igazán hisszük, hogy a Szentírás „fáklya lábunk elé, világosság az útunkra” (119. Zsolt. 105), akkor nemcsak hallgatjuk, amit az Írás kifejezetten mond, hanem színe elé vezetjük és megítéltetjük vele minden új élményünket, problémánkat. Isten nem egyszer mond valamit, ami megérteti velünk, hogyan kell gondolkoznunk arról, amiről semmit sem mond. Hogy ez a „megértetés” ne legyen alaptalan találgatás, a kérdést így tehetjük fel: igaz, a Biblia nem beszél a „személyiségről”; de nem mutat rá valamire, amit mi ma személyiségnek mondunk? Nem tesz megállapításokat „kifejlődéséről”; de nem írja le, mi a jelentősége annak, ha ez a valóság, ami eredetileg „még nem” volt végleges adottság, egyszer csak „már” megvalósul egész mivoltában?

1. — Kezdjük vizsgálódásunkat az Isten képmásának fogalmával. Szent Pál szerint Isten választottjait „eleve arra rendelte, hogy fiának képmását öltse magukra, így lesz ő elsősülött sok testvér között” (Róm 8,29). Ennek a megállapításnak hátterében az Isten dicsőségének misztériuma áll. Az Atya örökkévalóságában ismeri és szereti tulajdon értéktelenségét, „dicsőségét”, és ez az ismeret és szeretet a titka annak, hogy egyazon értéktelenség él a Fiúban és a Szentlélekben. De Isten önmagán kívül, a teremtett létben is látni akarja ennek az értéktelenségnek, „plérómának” visszfényét; azért tökéli el a megtestesülést, hogy egyszülött fiának emberségében „benne lakják testi formában az istenség egész teljessége”, és Krisztus Urunk életében részesülve, benne mi is ennek a teljességnek részeseivé legyünk (Kol 2,9). Krisztus Urunk tehát az Atya képmása (Kol 1,15; 2Kor 4,4), de mi is Isten képmásává válunk, ha Krisztus Urunkhoz hasonlunk (1Kor 15,49; 2Kor 3,18).

A Krisztusba öltözöttség, Krisztus Urunk követésének sőt utánzásának megvalósulása nem egyetlen, osztatlan, pontszerű elem, hanem sok jellemvonás egysége, és Szent Pál különböző összefüggésekben, különböző szempontokból, különböző részleteit sorolja fel (pl. 1Tesz 4,1-12; Kol 3,11-12; Fil 4,8; Ef 4,5-7; 6,13-17; vö. 1Pét 2 és 4); különösen megkapó a Lélek gyümölcseinek leírása, ahol az apostol három hármas csoportot jegyez fel: akik Krisztushoz tartoznak, az Atya irányában szeretetben, örömben és békességben, a felebaráttal szemben türelemben, kedvességben, jószágban, önmagukban hűségben, szelídségben, önmegtartóztatásban tűnnek ki (Gal 5,23-26). Van olyan jellemvonás, amely nélkül nincsen Krisztussal való egység, de a legtöbb változik, senkiben sincs meg mindegyik, a Krisztusban való részesedés mindenki-ben más-más árnyalatokat mutat, mindenki más-más adományokat kap, a Teremtő szándéka szerint való személyes hivatása szerint. Bár mindenki az egy Krisztus tagja, mégis más Krisztus-kép valósul meg az apostolban, az evangélistában, a pásztorban, a tanítóban stb. (Róm 12,4-8; 1Kor 12; Ef 4,10-16).

Az adományok mégsem szervesen halmazt alkotnak. Összefüggnek a Krisztushoz való hasonlóság, tehát az igazi Isten-képmás jegyei, elsősorban azáltal, hogy egyik a másikat lehetővé teszi, bevezeti, fejleszt. Ez leginkább a hit szerepében mutatkozik meg. Tudjuk, hogy a Szentírás ezzel a szóval rendszeresen nem egy állítás igaznak tartását (a „dogmatikus hitet”) jelöli meg, hanem azt érti rajta, hogy az ember főntartás nélkül átadja magát Istennek, és őt szabadon, teljes bizalommal és engedelmességgel, atyjának fogadja el. Ez a hit az egész krisztusi Isten-képmás alapja és gyökere (Gal 3; Róm 3,28–5,1); Ef 2,8; Krisztus a hit által lakik szívünkben (Ef 3,17), a hittitkok úgy lesznek bennünk hatékonyak, hogy hiszünk bennük (1Tesz 2,13), a jó tettek a hitből fakadnak (2Tesz 1,11).

A krisztusi jellemvonások azáltal is összefüggnek, hogy bizonyos szent rend („hierarchia”) nyilvánul meg bennük: középpontjuk és csúcspontjuk a szeretet (és tudjuk, hogy Szent Pál ennek a szónak a kiejtésekor elsősorban a felebaráti szeretetre gondol): a szeretet, a Krisztus által a Szentlélekben megvalósuló legtisztább Isten-hasonlatosság nemcsak a legtökéletesebb adomány, hanem értelmet, értéket ad a többi adománynak is (1Kor 13; Róm 13,10; Kol 3,14; Ef 3,17).

A hiten alapuló és a szeretetben gyümölcsöző krisztusi Isten-képmás az egész személyi élet minden mozzanatának egységet, struktúrát ad: aki Krisztusba öltözött, akármit mond, akármit tesz, mindent „Krisztus nevében” tesz, és általa és vele ad hálát az Atyának, vagy dicsőíti az Atyát (Kol 3,17). Krisztussal való egységünk ugyanis abban áll, hogy bennünk lakik a Szentlélek, és részesít Krisztus Urunk isteniűségében, úgyhogy egész életünk által Krisztus Urunk szívével tudjuk mi is atyáknak szólítani az Atyát (Gal 4,6-7; Róm 8,10-16). Mikor Krisztus tanítványa lesz valaki, nemcsak hozzátesz eddigi életformájához valami vallásos jelleget, hanem minden testi-lelki adottsága új értelmet kap, „leveti a régi embert”, „új embert ölt fel”, új teremtménnyé válik (vö. Ef 4,22-23).

Ez a szerves krisztusi, Szentlélektől lelkezett életforma a hívő ember szemében igen nagy érték, „boldogság”: amint tudjuk, a Szentírásban ez a szó nem valami derült, elégedett hangulatot jelent, hanem az ember olyan objektív javát, amely méltó arra, hogy kimondhatatlanul örüljünk neki, és az örök életben, mikor képesek leszünk a valóság helyes becslésére, szubjektív értelemben is „boldoggá” fogja tenni. Akármilyen jelentős egyéniség is valaki, e nélkül az istenképmás nélkül csak „kiszáradt forrás, széltől kergetett felleg” (2Pét 2,17; Júd 4.12-13), kiválóságát az Isten mércéjével mérő apostol csak hátránynak, szemétnak tartja (Fil 3,7-11), mert nincs meg benne az a belső új egységet teremtő tökéletesség, aminek kedvéért Isten létre hívta őt. Az új életforma felvétele „megigazulás”, Istennel való „kiengesztelődés”, tehát olyan kegyelemadta változás, ami Isten előtt szentté, szeplőtelené, feddhetetlenné teszi az embert (Kol 2,22). Szent Pál többször magasztalja ennek az Istentől ajándékozott változásnak emberfeletti jelentőségét (pl. Ef 2).

A Szentírás tehát nem ismeri ugyan a „személyiség” elvont kategóriáját, mégis úgy írja le a Krisztus Urunkkal való egységben megvalósuló Isten-képmást, hogy ebben a leírásban megtaláljuk a személyiség-fogalom lényeges összetevőit. Bizonyos szempontból egy vérengző zsarnok, egy cinikus kéjenc, egy minden erkölcsi meggondolásra érzéketlen művész, egy szívtelen uzsorás is „személyiségek”, amennyiben egész gondolkozásukat, érzésvilágukat, magatartásukat, tevékenységüket egy érték felé sarkítják ki, és elnémitanak magukban minden más hajlamot, szükségletet. De ha azt nevezzük személyiségnek, aki a valóságnak megfelelő módon, a helyes értékskála szerint ad szerves egységet életének, akkor csak a Krisztus Urunk belső vonzásának engedő, Krisztus nyomán járó ember méltó a „személyiség” nevére.

2.— Ugyanígy van a dolog a „kiteljesedés” fogalmával is. A fejlődés, kibontakozás, kiteljesedés szavak azt a jelenséget jelölik meg, hogy a dolgokban egy kezdetben többé-kevésbé rejtett alak, idom, jelleg, minőség folytonos változás során lassanként egyre jobban érvényre jut. A fejlődés fogalma rendszeren biológiai példákat juttat eszünkbe, mint pl. egy élőlény növekvését, kialakulását. Hajlunk arra, hogy a folyamat végső szakaszát tökéletesebbnek tekintsük, mint az eredeti állapotot; feltételezzük, hogy a változó valóságban nemcsak a végső állapot lehetősége van meg kezdettől fogva, hanem valami hajlam is elérésére, és a végső jelleg valamiképpen célja a fejlődés folyamatának. Éppen azért ösztönszerűen kerüljük, hogy a képződmények felbomlását, a becsült tulajdonságok eltűnését, a képességek hanyatlását is fejlődésnek tekintsük. Ez a jelenség voltaképpen csak alig másfél évszázada lett tudatos meggondolás és kutatás tárgya. A múltban a fejlődés gondolata leginkább gyakorlati állásfoglalások során került szóba: az emberiség mindig megbecsülte, kereste azokat a tényezőket, melyek kedveztek bizonyos becses tulajdonságok kialakulásának.

A Szentírásban már egy látszólagos ellentmondás is megsejteti velünk, hogy a krisztusi istenképmás fejlődésben fokozatosan megvalósuló életforma. A Teremtés könyve szerint minden ember Isten képmására és hasonlatosságára jön létre, és az Ószövetségben nincs nyoma annak a tanításnak, hogy a bűn megfosztja az embert ettől a nagy méltóságtól; az Újszövetség viszont úgy látja, hogy a bűnben született és a bűnben élő ember csak Krisztus Urunkkal való egyesülése révén válik Isten képmásává. Hogyan kell hát fölfognunk a bűnös ember állapotát? Isten képmása-e, vagy sem? A felelet az, hogy bizonyos szempontból, bizonyos értelemben minden emberi személy Isten képmása, de az Isten-képmás magasabb, a Teremtő szándékának megfelelő szintje csak a megigazulásban lesz része a tanítványnak, és a teljes Istenhez való hasonlóság csak a túlvilág tökéletességre jutott dicsőségében virágzik ki.

A krisztusi személyiség fokozatos kiteljesedése érteti meg, hogyan lehetséges, hogy Szent Pál kijelenti: minden keresztény új teremtmény lett (2Kor 5,17), bennük a régi ember keresztre van feszítve (Róm 6,6), Krisztus jelen van (Róm 8,10; Gal 2,20; Kol 1,20), már fölöltötték Krisztust (Gal 3,27), — másrészt arra buzdítja olvasóit, hogy újuljanak meg, öltssék magukra az új embert (Ef

4,21-24), imádkozik, hogy Krisztus lakjék szívükben (Ef 3,17), és ösztökéli őket, hogy öltsek magukra Krisztust. Egyszerre tanítja, hogy a megigazulás (tehát a keresztségi élmény) megszabadított a bűntől, és hogy küzdenünk kell a bűn ellen (1Kor 6,9-11; Gal 5,13-25; Róm 6,1-7; 8,1-17). Mindez csak úgy lehet együtt igaz, ha keresztyény személyiségünk fejlődik, bizonyos fokig már megvan, de természetétől fogva hajlik arra, hogy gyarapodjék, növekedjék, kiteljesüljön.

A keresztyény személyiség evolutív jellegét úgy tudjuk legjobban megérteni, ha az élő szervezethez hasonlítjuk. A magban, a csírában már ott van az élőlény, de még nem alakította ki végleges formáját. A csecsemő is ember, hajlamai és képességei megmutatják, milyen a kifejlett, érett emberség, amivé számtalan esemény és élmény során válnia kell. Az élő szervezet és a krisztusi személyiség között fönnálló párhuzamot Szent Pál is kifejti, mikor arra buzdítja olvasóit, hogy növekedjenek, gyarapodjanak, érlelődjenek, haladjanak, fejlődjenek, szilárduljanak meg Krisztusban (1Tesz 3,12; 1Kor 3,20; 14,20; Fil 1,9; Ef 4,11-16; Kol 1,6-10; Zsid 5,11-20). Ezek szerint a szövegek szerint a levelek eléréséig már elérték az új élet adományát, de még kis gyermekek, éretlenek, kiskorúak, szükségük van arra, hogy érett, meglelt emberré váljanak, eljussanak a krisztusi teljességre, tökéletessé legyenek. A kezdeti és a végső állapot közötti különbség többször mint a megismerés és a hit különböző mértéke jelenik meg: az újonnan megtérők még járatlanok az igaz tanításban, még nem tudják megkülönböztetni a jót és a rosszat, még nem értik meg egészen a hozzájuk intézett beszédet, amit pedig el is fogadtak. A gyarapodás azonban nem elvontan értelmi folyamat; a megismerés csak egy oldala egy sokrétű változásnak, amelyben nagy része van a megfelelő magatartás kialakulásának, mintegy a tapasztalat gyümölcseként. Az érési folyamat nem egyszerű mint állhatatosság, kitartás, az elnyert életformában való megszilárdulás mutatkozik meg. Általában azt lehet mondani, hogy a kezdeti, még erőtlén hit növekszik a szeretet gazdagsága felé.

Szent Pál úgy beszél tehát a krisztusi személyiségről, hogy állításai és buzdításai feltételezik ennek az életformának a kiteljesedés felé feszülő erejét, leírják a kiteljesedés folyamatának menetét, megjelölik a tényezőket, amelyek ezt a folyamatot gátolják, illetőleg előmozdítyják.

III

Hasznos dolog a kinyilatkoztatott igazságokat új, a Szentírásban és a Szent-hagyományban elő nem forduló gondolatformák segítségével újra gondolni, mert az ilyen kísérlet nem egyszer alkalmat ad arra, hogy az egyes hitigazságok között új összefüggésre, a hit tanításának új, mélyebb megértésére találjunk. A keresztyény személyiség kibontakozásának fogalma két szempontból is segíti hitünk megértését.

1.— A tridenti zsinat hatodik ülése, 1547-ben, a megigazulásra vonatkozó katolikus tanítást fejtette ki. 16 fejezetben leírta az utat, amin a Krisztus Urunktól megváltott ember a bűnből az üdvösség felé vándorol; 33 kánon pontosan

leszögezi, mit kell ezekről a kérdésekről a katolikus embernek tartani. A „dekrétum” kis teológiai remekmű, és már Harnack észrevette, hogy polémikus iránya ellenére alkalmas arra, hogy kiindulópontja legyen a katolikus és a protestáns egyházak között a kívánatos kölcsönös megértésre és megbecsülésre vezető párbeszédnek. A zsinat azonban inkább arra ügyel, hogy érthetően kifejezze az egyes igazságokat, kevésbé van gondja egységes, rendszertani feldolgozásukra. Ha a keresztyén természetfölötti tökéletességet mint a személyiség krisztusi kibontakozását értelmezzük, jobban megértjük, hogyan függnek össze az egyes állítások.

A kegyelmi megújulás megindulása előtt, a Szentlélektől meg nem világosított ember teljesen képtelen arra, hogy akár csak egy lépést is tegyen a krisztusi istenképmás kialakítása felé. Ugyanis a tudatosan bűnében maradni akaró embernek megvan a maga személyisége, amelyre jellemző, hogy hol az élvezet, hol a siker, a kényelem vagy a hatalom, a környezet rokonszenve, a függetlenség, a szépség vagy a nyugalom, stb. ad értelmet az életének. Mindezek a személyiségek teológiai szempontból egyeznek abban, hogy fővonalak valamilyen földi és evilági érték föltétlen, önmagáért való igénylése. Már most az ilyen életformába a „hit”, az Istennek való teljes és szabad önatadás semmiképpen sem tud beilleszkedni. Azért a bűnös a maga erejéből sem elő nem készülhet a megtérésre, sem meg érdemelheti a megtérés kegyelmét.

A megtérés, az új személyiség felvétele mégsem teljes lehetőség. A bűnösben is megvan a józan ész, a szabad akarat, és Isten, ha akarja, úgy illetheti ezeket a képességeket, hogy a kegyelem segítségével váltságba jusson a bűnös ember életformája, kezdjen felbomolni az ideigvaló értéket abszolutizáló személyiség, életre keljenek a jövőendő új személyiség csírái.

A megtérés az értelme használatára jutott emberben csak úgy lehetséges, hogy a bűnös előkészül a megigazulásra. A zsinat föl is sorolja ennek az előkészületnek állomásait; a hitet, a félelmet, a bizalmat, a bűn utálatát, a jófeltételt. Miért szükségesek (többé-kevésbé kifejezett formában, többé-kevésbé tudatos módon) ezek az élmények? Nem önkényes isteni törvényekről van szó, hanem egy szerves „istentelen” életforma felbomlásának, megtagadásának, meghaladásának lélektani követelményeit sorolja fel a zsinat.

A megigazulás azonban nemcsak fokozatos különbséget jelent ezekhez az előkészítő élményekhez képest; a zsinati tanítás szerint a megigazulás u g r á s s z e r ű m i n ő s é g i v á l t o z á s, amely Isten ellenfeléből Isten barátjává, Isten gyermekévé, a mennyország örökösévé teszi az embert. De hogyan lehetséges, hogy ilyen gyökeres változás jöjjön létre az emberben, anélkül, hogy észrevénne? A választ megkapjuk, ha meggondoljuk; a megigazulás abban áll, hogy az isteni kegyelem vonzása alatt új személyiséget öltünk magunkra, amelyben az Istennel való fiúi viszony a legfőbb érték. Ritkán veszi észre az ember, mikor változik a személyisége. Mindenki szereti az élvezetet, anélkül, hogy azért

tipikus élvezetember lenne; de mikor az élvezet fellebbezhetetlen irányelvű válik, mikor a többi értéket voltaképpen azért becsüljük, mert élvezetre vezet, akkor az élvezet személyiségünk sarkpontja lesz, — de ez a változás igen gyakran öntudatlanul, egy-egy magában véve jelentéktelen választás révén jön létre az emberben.

A megigazulás persze nem változtatja meg testi-lelki adottságainkat, élményeink során szerzett szokásainkat; de ahogy a lélek a testet, az Istennek minden fölött való és önmagáért való szeretete is áthatja egyéniségünk összetevőit, és új értelmet ad nekik, új, szerves egészbe foglalja őket. Viszont adottságaink is sajátos színezetet adnak az Isten-szeretetnek: az „esztéta-ember” az Isten-gyermekségben is a szépet szereti, a „hedonista ember” a Krisztus-követésben is a boldogság útját kedveli. A különböző tényezők egysége kezdetben szabadon választott ideál, és lassan halad tökéletessége felé. Egyre jobban erejüket vesztik a vele ellentétes vonzalmak, az Isten-szolgálatnak egyre több követelménye lesz tudatos. Azért a megtörtént megigazulás vég nélkülű gy a r a p o d á s formájában él. A teljességre ebben az életben el nem jutunk, a „személyiség” sohasem tudja maradék nélkül feldolgozni a „természetet”, ahogy a parabola vég nélkül közeledik az egyeneshez, anélkül, hogy elérhetné.

A velünk született vagy életünkben szerzett határozományokban megmarad a hajlam arra, hogy önmaguk kedvéért, feltétel nélkül érvényesüljenek. Azért a krisztusi személyiség törekeny, könnyen tovaillanó javunk, amit csak szüntelen belső harc által lehet megőrizni, amennyiben szakadatlanul nemet mondunk egyéniségünk egyes részleteinek abszolutizálódni akaró hajlamára. Ezért van, hogy az elnyert kegyelemben való á l l h a t a t o s s á g nagy jó, amit minden érdemünkön túl Isten irgalma ajándékoz nekünk.

Az állásfoglalások, amelyekkel krisztusi személyiségünket gyarapítjuk, védjük, é r d e m e t s z e r e z n e k az örök életre. Az érdemek érvényét nem kizárólag és föltétlenül jogi kategóriák segítségével magyarázhatjuk meg, hanem a személyiség gondolatformája révén is megérthetővé válik. Egy objektív jó annyiban teszi boldoggá az embert, amennyiben megfelel személyisége követelményeinek, képességeinek. Egy klasszikus koncert lenyűgöző élvezetet jelent a szép varázsában élő személynek, unalmas idővesztés a haszonérték bővületében élő pénzembernek. Isten bírása is csak annak boldogság, aki szereti az Istent, és annyiban boldogítja őt az Isten látása, amennyiben szereti a magát előtte feltáró értékeljességet. Minél inkább egybeforrunk itt a földön a keresztjét hordó Krisztussal, annál inkább vagyunk képesek, annál inkább hajlunk arra, hogy a megdicsőült Krisztus életébe merülve minden igényünk kielégítését találjuk meg. Ebben az összefüggésben is használhatjuk a megszokott jogi kifejezéseket, de nem annyira azt fogjuk mondani, hogy nekünk van jogunk arra, hogy Isten magához fogadjon bennünket, hanem inkább Isten önmagának tartozik azzal, hogy ha már egyszer új emberré tett, beteljesítse bennünk az ingyen adott, de szabadon és bizalommal elfogadott istenképmás minden egyes jó tettben szaporodó, alakuló igényeit.

2.— Fejtegetésünk kezdetén tudatosan elvonatkoztattunk mindattól, amit a bölcsélet, a lélektan, a társadalomtudományok mondanak a személyiségről, és az általános köznapi nyelvhasználatban kibontakozó nézeteket vezettük a nyilvánlatkoztatás ítélőszéke elé. De csonka volna az a teológia, mely figyelmen kívül hagyná azt a sok értékes megállapítást, amivel a szellemtudományok gazdagítják emberségünk ismeretét. Legalább meggondolásunk befejezésében megjelölünk néhány irányvonalat, amelyek szerint összehasonlíthatjuk a teológia tanítását a bölcséleti embertan eredményeivel.

Mindenekelőtt fel kell tüntetnünk a különbséget, amely elválasztja a krisztusi istenképmás fogalmát az általános személyiség-elméletektől.

A különböző személyiség-típusok vizsgálata rendesen föltételezi, hogy a karakterológiai típusok nem tudatos választásnak, hanem akaratunktól független tényezőknek, adottságoknak és ingereknek eredői. A krisztusi istenképmás viszont végső fokon a szabad elhatározástól függő életforma, amelyben a személy megítéli, fölhasználja, kirostálja önként sarjadó hajlamait. Azért a keresztény személyiség kibontakozásában nagyobb szerepe van az Ige hallgatásának, mint az irracionális, illetőleg aracionális ingereknek.

A különböző tudományokban tanulmányozott személyiségtípusok a természet dinamikája révén fejlődnek ki; a krisztusi istenképmás a kegyelem adománya. Azért a keresztény személyiség kialakulásában döntő jelentősége van azoknak a tényezőknek, amelyek alkalmassá tesznek bennünket arra, hogy Isten szabadon adott kegyelmi ajándékaiban részesüljünk, amelyek az adományok elnyerésének feltételei, mint pl. az imádság, a jócselekedetek és főként az alázatos és bizodalmas hit.

A kegyelem azonban rendesen nem pótolja, módosítja, keresztjezi a természet dinamikáját, hanem indítja, áthatja, fölemeli és megtermékenyíti a természetes tényezőket, hogy tulajdon valóságukon és lehetőségeiken túl mutatva, magasabb szinten, a természet számára el nem gondolható, meg nem kívánható életformát hozzanak létre. Helytelen tehát azt hinni, hogy Krisztus követésének egyéni sajátossággal vagy a természetes tényezők, vagy a kegyelem művei. A megtestesülés rendje szerint Isten fölhasználja az emberi valóságokat, hogy velük az emberi erőket meghaladó Isten-országot építse. Azért a lelki élet fejlődésének megértésére föl kell használnunk minden bölcséleti, lélektani stb. megállapítást, amelyek a személyiség kibontakozásának útját megjelölik, mint a keresztény tökéletesség fontos (bár sohasem kizárólagos) tényezőit.

Kereszty Rókus

AZ ÖNSZERETET ÉS A FELEBARÁTI SZERETET KAPCSOLATA

Minden kor minden embere vágyott személyisége kibontakozására. De korrunk egészen különös módon az én megszállottja. A modern ember hajlamos